

Nowe instytucje polityki imigracyjnej w ustawie o obywatelstwie polskim

New immigration policy institutions in the Act on Polish citizenship

IWONA WRZEŚNIEWSKA-WAŁ

Zakład Ekonomiki, Prawa i Zarządzania, Szkoła Zdrowia Publicznego, Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowe w Warszawie

Nowa ustawa o obywatelstwie polskim wprowadza instytucję uznania za obywatela polskiego przez wojewodę w trybie administracyjnym. Z tego względu regulacja ta stała się przedmiotem kontroli Trybunału Konstytucyjnego zainicjowanej przez Prezydenta RP. W swoim wyroku Trybunał uznał przedmiotowe rozwiązania za zgodne z Konstytucją i nienaruszające prerogatywy Prezydenta do nadawania obywatelstwa polskiego. Omawiana problematyka jest także przyczynkiem do dyskusji na temat polityki imigracyjnej Polski na tle innych krajów europejskich.

Słowa kluczowe: migracja, cudzoziemiec, prawo

The new Polish Citizenship Act introduces an institution of recognition as a Polish citizen by a voivode in an administrative mode. Therefore, this regulation was the subject of monitoring of the Polish Constitutional Tribunal initiated by the President. In its judgment, the Tribunal adjudicated the reviewed solution as conforming to the Constitution of the Republic of Poland and not disturbing the prerogative of the President to grant Polish citizenship. The present issue has also contributed to the discussion about the Polish immigration policy as compared to other European countries.

Key words: migration, foreigner, law

© Hygeia Public Health 2013, 48(1): 115-119

www.h-ph.pl

Nadesłano: 09.01.2013

Zakwalifikowano do druku: 23.02.2013

Adres do korespondencji / Address for correspondence

Iwona Wrześniewska-Wał
Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowe
ul. Kleczewska 61/63, 01-826 Warszawa
tel. 22 56-01-140, e-mail: drwal@yahoo.com

Obywatel a cudzoziemiec – zagadnienia wstępne

Celem artykułu jest pokazanie nowych zasad oraz trybu i warunków nabywania, utraty i potwierdzania posiadania lub utraty obywatelstwa polskiego przez pryzmat napływu imigrantów.

Poruszona została kwestia zgodności tych regulacji zarówno z normami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej dotyczącymi obywatelstwa (art. 34 i art. 137), jak i zasadami wyrażonymi w Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie.

Regulacje prawne, dotyczące zarówno obywateli jak i cudzoziemców, mają swoje umocowanie w Konstytucji [1]. Konstytucja zajmuje się zarówno prawami człowieka jak i prawami obywatela, a wszystkie przepisy Konstytucji, które mówią o wolnościach i prawach oraz o obowiązkach człowieka, dotyczą też obywatela, lecz nie odwrotnie [2]. Wynika to z faktu, że instytucja obywatelstwa to jest, zdecydowanie, coś więcej niż tylko umożliwienie pobytu na terytorium Rzeczypospolitej i zamieszkania osobom mającym inne obywatelstwo bądź nieposiadającym żadnego obywatelstwa.

Obywatelstwo polega na trwałej więzi prawnej łączącej daną jednostkę z państwem. Wyraża się ona we wzajemnych prawach i obowiązkach jednostki oraz państwa, wyznaczonych przez obowiązujące przepisy prawa. Doktryna definiuje obywatelstwo jako instytucję prawną, której istota polega na istnieniu względnie trwałego w czasie i przestrzeni węzła prawnego łączącego jednostkę z państwem i wyznaczającego jej przynależność do tego państwa, który stwarza podstawę zaistnienia kompleksu wzajemnych praw i obowiązków jednostki i państwa [3].

Jednak wartość obywatelstwa nie przejawia się wyłącznie w jego prawnych konsekwencjach; równolegle oznacza ono również przynależność do wspólnoty politycznej, historycznej, kulturowej i aksjologicznej. Z posiadaniem obywatelstwa wiąże się przede wszystkim różnego rodzaju obowiązki, takie jak dbanie o przyszłość ojczyzny, zobowiązanie do przekazania przyszłym pokoleniom wartości państwowości polskiej. Stanowi o tym preambuła Konstytucji, której celem jest wskazanie historycznych i politycznych podstaw oraz wydarzeń, które towarzyszyły przyjmowaniu konstytucji. Ponadto z obywatelstwem związane są również tak istotne kwe-

stie jak uczestnictwo w sprawowaniu władzy, korzystanie z ochrony, ale również nałożony jest obowiązek wierności ojczyźnie oraz troski o dobro wspólne, jak również – co jest bardzo istotne – obrony ojczyzny [4]. Ze względu na istnienie owego szczególnego rodzaju więzi prawnej między jednostkami a określonym państwem wyróżnia się: osoby fizyczne mające status obywateli tego państwa oraz cudzoziemców, zaliczając do tych ostatnich zarówno obywateli innych państw, jak i bezpaństwowców (apatrydów), tj. osoby nieposiadające żadnego obywatelstwa lub o obywatelstwie nieokreślonym. Sytuacja prawna obywateli i cudzoziemców jest odmienna [5].

Warto podkreślić, że te różnice dotyczące obywatela i cudzoziemca są jeszcze wyraźniej widoczne nie tylko w konstytucji, ale również w regulacjach prawnych o charakterze ustawowym. Przepisy odnoszące się do cudzoziemców zawarte są w ustawie o cudzoziemcach z 13 czerwca 2003 r. [6], która w art. 2 stanowi, że „cudzoziemcem jest każdy kto nie posiada obywatelstwa polskiego”. Jest to definicja identyczna z definicjami występującymi w prawie wielu innych państw europejskich i jednocześnie koresponduje z definicjami przyjętymi w innych ustawach krajowych [7]. Widać zatem wyraźnie, iż polski ustawodawca wzorem innych krajów europejskich ukształtował pojęcie cudzoziemca przy użyciu kryterium obywatelstwa [8]. Cudzoziemcem jest zatem ten, kto przebywając na terenie danego państwa lub przejeżdżając przez to terytorium, nie ma obywatelstwa tego państwa [9].

Natomiast problematykę obywatelstwa reguluje oprócz Konstytucji ustawa z dnia 12 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim [10]. Powyższa regulacja przewiduje szeroki katalog przypadków uznania cudzoziemców za obywateli polskich w porównaniu z poprzednio obowiązującymi przepisami, które były uchwalone ponad 45 lat temu w odmiennych warunkach ustrojowych. Pomimo, iż przedmiotowe regulacje były kilkakrotnie nowelizowane w ostatnich latach, budziły sprzeciw w środowiskach migrantów. Warto w tym miejscu podkreślić, iż w ostatnim dwudziestolecu Polska przekształciła się z kraju emigracyjnego w kraj emigracyjno-imiigracyjny.

Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego

Mając na uwadze zarówno przepisy Konstytucji RP, jak i Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie [11], obecnie obowiązujące przepisy określają następujące sposoby nabycia obywatelstwa polskiego:

1. z mocy prawa, tj. przez urodzenie, znalezienie na terytorium RP, przysposobienie i repatriację (do nabycia przez repatriację stosuje się przepisy ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji [12]),
2. przez nadanie obywatelstwa polskiego,
3. przez uznanie za obywatela polskiego,
4. przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

Zasada krwi

Ustawa zasadnicza gwarantuje nabycie obywatelstwa polskiego z mocy prawa według zasady krwi (*Ius Sanguinis*). Ponadto art. 34 ust. 1 Konstytucji przewiduje inne przypadki jego nabycia, powierzając ich ustalenie ustawodawcy. Przy czym przepis ten nie zawiera materialnych wskazań, którymi ma się kierować ustawodawca. Konstytucja stanowi jedynie, że „Inne przypadki nabycia obywatelstwa polskiego określa ustawa”. Tą ustawą jest wspomniana już ustawa o obywatelstwie polskim, która w art. 14 i 15 określa sposób nabywania obywatelstwa przyjmując w tym względzie konstytucyjną zasadę prawa krwi. Wyraża się ona w tym, że nabycie obywatelstwa polskiego odbywa się w sposób naturalny, przez fakt urodzenia się z rodziców będących obywatelami polskimi. Jest to podstawowy sposób nabywania prawa do bycia obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej [13]. Zatem dziecko nabywa – z mocy prawa – obywatelstwo polskie przez urodzenie z rodziców, z których co najmniej jedno posiada obywatelstwo polskie, bez względu na miejsce urodzenia dziecka w Polsce czy za granicą.

Jako uzupełniająca pozostaje nadal zasada prawa terytorium (*Ius Soli*), skutecznie dotychczas zapobiegająca przypadkom bezpaństwowości dzieci urodzonych lub znalezionych w Polsce. Zasada ta ma zastosowanie, gdy dziecko urodzi się lub zostanie znalezione na terytorium RP, a oboje rodzice są nieznanymi lub obywatelstwo ich jest nieokreślone, bądź nie mają żadnego obywatelstwa. Dziecko takie z mocy prawa nabywa obywatelstwo polskie.

Innym ze sposobów nabycia obywatelstwa polskiego z mocy prawa jest nabycie przez przysposobienie pełne – w rozumieniu Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego [14] – małoletniego cudzoziemca, który nie ukończył 16 lat przez osobę lub osoby posiadające obywatelstwo polskie. Przysposobienie pełne powodowało będzie nabycie obywatelstwa polskiego przez małoletniego z dniem jego urodzenia, bez względu na datę przysposobienia, jeśli nastąpi przed ukończeniem 16 roku życia przez przysposobionego. Jest to nowe uregulowanie, zgodne z wymogami Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie [15].

Nadanie obywatelstwa

Konstytucja normuje sprawy nadania obywatelstwa w dwóch przepisach prawnych, ale nie formułuje przesłanek co do osoby, której ma zostać nadane obywatelstwo. W tym zakresie istnieje milczenie ustawodawcy. Natomiast nie ulega wątpliwości, że w myśl art. 137 Konstytucji wyłączne uprawnienie do nadawania obywatelstwa posiada Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej.

Nadanie obywatelstwa jest uznawane za klasyczne uprawnienie Prezydenta i stanowi jedną z prerogatyw Prezydenta w trybie art. 137 Konstytucji, w związku

z art. 144. Ustawodawca poprzez Konstytucję oddał tę decyzję do samodzielnego i wyłącznie osobistego rozpatrzenia oraz podjęcia stosownej decyzji głowie państwa. To przesądza o szczególnej roli tego organu w zakresie nadawania obywatelstwa polskiego. Ze wskazanej wyżej samodzielności władzy Prezydenta, w zakresie realizacji jego konstytucyjnych uprawnień wydaje się, że ustawodawca powinien zachować szczególną wstrzeźliwość i szczególną powściągliwość przy wprowadzaniu regulacji, która mogłaby przyznawać organowi administracji rządowej kompetencje właściwie odpowiadające prerogatywie Prezydenta. Należy więc uznać, że inny tryb pozyskania obywatelstwa powinien mieć charakter wyjątkowy. Nie może, więc stanowić równoległej, bardzo zbliżonej, a być może nawet takiej samej ścieżki dochodzenia do pozyskania obywatelstwa przez osobę mającą inne obywatelstwo, innego państwa, bądź też nieposiadającą żadnego obywatelstwa, czyli bezpaństwowca [4]. Stąd pojawił się wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją ustawy o obywatelstwie polskim z 2009r., która wprowadza instytucję uznania za obywatela polskiego przez wojewodę w trybie administracyjnym. Zdaniem wnioskodawcy, rozszerzenie katalogu przesłanek, na podstawie których następuje uznanie za obywatela polskiego przewidziane w kwestionowanym przepisie, oznacza odstępianie przez ustawodawcę od traktowania instytucji uznania jako wyjątku. W efekcie staje się ona instytucją prawną stanowiącą równoległą, w stosunku do nadania obywatelstwa polskiego (art. 137 Konstytucji), drogę otrzymania obywatelstwa polskiego. Taka regulacja ustawowa prowadzi do odstępiania od założonego przez ustawodawcę kształtu instytucji prawnych prowadzących do otrzymania obywatelstwa polskiego. Nie ulega przy tym wątpliwości, że dochodzi w tym przypadku do rozszerzenia kompetencji organów administracji rządowej w sprawach, które tradycyjnie uznawane są za atrybuty Prezydenta RP [16].

W wyroku z 18 stycznia 2012 r. [5] Trybunał uznał, że określone w akcie zasady uznawania za obywatela polskiego są zgodne z Konstytucją. Trybunał stwierdził, że art. 30 ustawy z 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim w zakresie, w jakim rozszerza przesłanki uznania za obywatela polskiego jest zgodny z omawianym powyżej art. 137 Konstytucji. W konsekwencji orzeczenia Prezydent był zobowiązany podpisać akt.

Zgodnie z Konstytucją oraz nową regulacją na podstawie art. 18 tej ustawy Prezydent RP może nadać cudzoziemcowi, na jego wniosek, obywatelstwo polskie. Prezydent RP nie jest ograniczony w swoich konstytucyjnych kompetencjach żadnymi warunkami i może nadać obywatelstwo polskie każdemu cudzo-

ziemcowi. Postanowienia Prezydenta w sprawach o nadanie obywatelstwa są ostateczne. W postępowaniu tym nie mają zastosowania przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego [17] i nie służą od tych postanowień środki odwoławcze ani skarga do sądu administracyjnego.

Nadanie obywatelstwa polskiego obojgu rodzicom obejmuje dzieci pozostające pod ich władzą rodzicielską. Wniosek o nadanie obywatelstwa polskiego osoby zamieszkałe w Polsce wnoszą za pośrednictwem wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej, a zamieszkałe za granicą – za pośrednictwem właściwego konsula. Wniosek składa się osobiście lub korespondencyjnie z podpisem urzędowo poświadczonym. Dokumenty wydane w języku obcym należy złożyć wraz z ich tłumaczeniem na język polski, sporządzonym przez tłumacza przysięgłego lub przez konsula RP. Wzór wniosku o nadanie obywatelstwa polskiego określa rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 sierpnia 2012 r. [18].

Uznanie za obywatela polskiego

W sposób odmienny od dotychczas obowiązujących przepisów o obywatelstwie polskim proponuje się uregulowanie nabycia obywatelstwa przez uznanie, rozszerzając w tym zakresie kompetencje wojewody. W poprzednim stanie prawnym o uznanie za obywatela polskiego mogła się ubiegać jedynie osoba o nieokreślonym obywatelstwie lub nieposiadająca żadnego obywatelstwa, jeżeli mieszkała w Polsce co najmniej 5 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich. Przepisy ustawy z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim powiększają w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy z 1962 r. krąg cudzoziemców, którzy będą mogli zostać uznani za obywateli polskich w trybie administracyjnym. Oprócz tego nowa ustawa wprowadza tryb postępowania przed wojewodą i zapewnia jednolite traktowanie ubiegających się o obywatelstwo cudzoziemców. Zgodnie z zasadami określonymi w Konwencji o Obywatelstwie dotyczącymi zaskarżalności decyzji w sprawach obywatelstwa, konieczne jest uzasadnianie tych decyzji i zapewnianie kontroli sądowej. Nowa ustawa przewiduje, że postępowanie w sprawach o uznanie za obywatela polskiego będzie toczyło się zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego. Od decyzji wojewody (działającego jako organ I instancji) służyć będzie stronie odwołanie do organu II instancji, którym jest Minister Spraw Wewnętrznych. Natomiast decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych może zostać zaskarżona do sądu administracyjnego. Wniosek składa się na formularzu określonym rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych [19].

W drodze uznania o obywatelstwo polskie będą mogli ubiegać się cudzoziemcy, którzy w toku długoletniego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej zintegrowali się ze społeczeństwem polskim, znają język polski, mają zapewnione mieszkanie i źródła utrzymania, respektują polski porządek prawny oraz nie stanowią zagrożenia dla obronności lub bezpieczeństwa państwa. W wyniku postępowania administracyjnego, będą mogli nabyć obywatelstwo polskie również cudzoziemcy, dla których ułatwienia w nabyciu obywatelstwa zaleca Rada Europy w przywoływanej powyżej Europejskiej Konwencji o Obywatelstwie: uchodźcy, osoby bez obywatelstwa, dzieci obywateli polskich oraz małżonkowie obywateli polskich.

Stosownie do przepisu art. 30 ust. 1 ustawy o obywatelstwie polskim, za obywatela polskiego uznaje się [20]:

- a) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 3 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub na podstawie prawa stałego pobytu, który posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego;
- b) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub prawa stałego pobytu, który pozostaje co najmniej od 3 lat w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim lub nie posiada żadnego obywatelstwa;
- c) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, które uzyskał w związku z posiadaniem statusu uchodźcy nadanego w Rzeczypospolitej Polskiej;
- d) małoletniego cudzoziemca, którego jedno z rodziców jest obywatelem polskim, przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub prawa stałego pobytu, a drugie z rodziców nieposiadające obywatelstwa polskiego wyraziło zgodę na to uznanie;
- e) małoletniego cudzoziemca, którego co najmniej jednemu z rodziców zostało przywrócone obywatelstwo polskie, jeżeli małoletni przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub prawa stałego pobytu, a drugie z rodziców nieposiadające obywatelstwa polskiego wyraziło zgodę na to uznanie;

- f) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie i legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 10 lat, który spełnia łącznie następujące warunki: posiada zezwolenie na osiedlenie się, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub prawo stałego pobytu, oraz posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego;
- g) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, które uzyskał w związku z polskim pochodzeniem.

Warto podkreślić, że przepis art. 31 omawianej ustawy o obywatelstwie polskim określa, kiedy cudzoziemcowi odmawia się uznania za obywatela polskiego. Jest to w przypadku gdy nie spełnia obligatoryjnych – wyżej wskazanych – przesłanek określonych w art. 30 ust. 1 lub gdy nabycie przez niego obywatelstwa polskiego stanowi zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Przywrócenie obywatelstwa polskiego

Warto wspomnieć, że przepisy ustawy o obywatelstwie polskim wprowadzają do polskiego porządku prawnego nową, nieznaną dotychczas polskiemu prawu, instytucję przywrócenia obywatelstwa polskiego. Zauważyć należy, że uzależnienie przywrócenia obywatelstwa polskiego od wniesienia przez zainteresowanego wniosku w tej sprawie, może budzić sprzeciw w środowiskach polonijnych. W 2000 r. podczas dyskusji w Sejmie i Senacie nad projektem ustawy o obywatelstwie polskim podnosiły się głosy Polonii, że obywatelstwo polskie powinno być przywracane automatycznie, z mocy prawa. Przyjęcie takiego rozwiązania mogłoby jednak spowodować negatywne konsekwencje w stosunkach Polski z innymi państwami, a niekiedy byłoby to sprzeczne z interesem danej osoby (m.in. gdy zajmuje stanowisko w służbie publicznej), mogłoby też wywołać poważne problemy dla osób posiadających dzisiaj obywatelstwo państwa, które wyklucza możliwość posiadania podwójnego obywatelstwa. Z tych powodów zadecydowano, iż przywrócenie obywatelstwa może następować tylko na wniosek osoby zainteresowanej [15].

Instytucja przywrócenia obywatelstwa, po spełnieniu warunków określonych w przedmiotowej ustawie o obywatelstwie polskim, umożliwi nabycie obywatelstwa polskiego cudzoziemcom, którzy w przeszłości posiadali obywatelstwo polskie i utracili je, przed dniem 1 stycznia 1999 r., na podstawie przepisów w tej ustawie wskazanych [20] to jest: ustawy z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego [21], ustawy z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie

polskim [22] oraz ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim [23].

Obywatelstwo polskie będzie przywracane na mocy decyzji administracyjnej ministra właściwego do spraw wewnętrznych, wydanej na wniosek osoby zainteresowanej. W nowej ustawie został określony tryb postępowania w sprawach o przywrócenie obywatelstwa polskiego oraz wydane zostały przepisy wykonawcze w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych, wydanego w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych [24]. Minister wyda decyzję w sprawie przywrócenia obywatelstwa polskiego po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego regulowanego przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego i omawianej ustawy o obywatelstwie polskim. Każda sprawa rozpatrywana jest indywidualnie [20]. Nabycie obywatelstwa polskiego następuje w dniu, w którym decyzja administracyjna o przywróceniu obywatelstwa polskiego stała się ostateczna.

Wielość obywatelstw

Nowa ustawa o obywatelstwie polskim przyjmuje zasadę dopuszczalności wielości obywatelstw przy utrzymaniu bezwzględnego priorytetu obywatelstwa polskiego. Obywatel polski może posiadać równocześnie obywatelstwo polskie i obywatelstwo państwa obcego, ale nawet wówczas posiada wobec Rzeczypospolitej Polskiej takie same prawa i obowiązki, jak osoba posiadająca wyłącznie obywatelstwo polskie, tj. nie może wobec władz polskich powoływać się ze skutkiem prawnym na posiadane równocześnie obywatelstwo obce lub na wynikające z niego prawa i obowiązki. Konsekwentnie, przy nabyciu obywatelstwa polskiego rezygnuje się z wymogu zwolnienia z posiadanego dotychczas obywatelstwa obcego, co oznacza, między innymi, iż Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadając obywatelstwo polskie nie będzie uzależniony od woli organów innych państw.

Piśmiennictwo / References

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. z 1997 nr 78, poz. 483.
2. Zięba-Załużka H. Problematyka obywatelstwa a prawa obywatelskie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. *Kwartalnik Prawa Publicznego* 2001. 1. 117 (teza nr 2), LEX nr 45508/2.
3. Jagielski J. *Obywatelstwo polskie. Zagadnienia podstawowe*. Wyd Prawnicze, Warszawa 1998: 20.
4. Sprawozdanie scenograficzne z rozprawy przed Trybunałem Konstytucyjnym z dnia 18 stycznia 2012 r. w sprawie o sygnaturze Kp 5/09. Występujący w imieniu wnioskodawcy, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezydenta RP Łaszkiwicz K. <http://orka2.sejm.gov.pl>
5. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 stycznia 2012 r. M.P. 2012 poz. 39.
6. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach. Dz.U. z 2006 nr 234, poz. 1694 z późn. zm.
7. Białoćerkiewicz J. *Status prawny cudzoziemców w świetle standardów międzynarodowych*. UMK, Toruń 1999: 18.
8. Jagielski J. *Status prawny cudzoziemca w Polsce (problematyka administracyjno-prawna)*. PWN, Warszawa 1997: 8.
9. Białoćerkiewicz J. *Nowe polskie prawo o cudzoziemcach*. Dom Organizatora, Toruń 2003: 118.
10. Ustawa z dnia 12 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim. Dz.U. 2012 poz. 161.
11. Europejska Konwencja o Obywatelstwie Rady Europy. Strasburg 6 listopada 1997 r. Konwencja nie ratyfikowana przez Polskę. Wybór Konwencji Rady Europy. PWN, Warszawa 1999. <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Polish/166-Polish.pdf>
12. Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji. Dz.U. z 2004 nr 53, poz. 532, z późn. zm.
13. Skrzydło W. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz wydanie IV*. Wolters Kluwer, Warszawa 2002.
14. Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. Dz.U. z 2012 poz. 788.
15. Uzasadnienie do projektu ustawy o obywatelstwie polskim. Sejm RP VI kadencji nr druku: 1481. <http://www.sejm.gov.pl>
16. Komunikat prasowy z 18 stycznia 2012 r. przed rozprawą Trybunału Konstytucyjnego dotyczącą zasad uznawania za obywatela polskiego. <http://www.trybunal.gov.pl/index2.htm>
17. Kodeks postępowania administracyjnego – Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Dz.U. z 2000, nr 98 poz. 1071.
18. Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 sierpnia 2012 r. w sprawie określenia wzoru formularza wniosku o nadanie obywatelstwa polskiego, wymogów dotyczących fotografii dołączanej do wniosku oraz wzorów aktu nadania obywatelstwa polskiego i zawiadomienia o odmowie nadania obywatelstwa polskiego. Dz.U. poz. 927.
19. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 sierpnia 2012 r. w sprawie wzoru formularza wniosku o uznanie za obywatela polskiego oraz fotografii dołączanej do wniosku. Dz.U. poz. 916.
20. Sposoby nabycia obywatelstwa polskiego, publikacja Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 14 sierpnia 2012 r. http://www.msw.gov.pl/portal/pl/95/10169/SPOSOBY_NABYCIA_OBYWATELSTWA_POLSKIEGO.html
21. Ustawa z dnia 20 stycznia 1920 r. o obywatelstwie Państwa Polskiego. Dz.U. nr 7, poz. 44, z późn. zm.
22. Ustawa z dnia 8 stycznia 1951 r. o obywatelstwie polskim. Dz.U. nr 4, poz. 25.
23. Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim. Dz.U. z 2000 r. nr 28, poz. 353, z późn. zm.
24. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych, z dnia 8 maja 2012 r. w sprawie wzoru formularza wniosku o przywrócenie obywatelstwa polskiego oraz fotografii dołączanej do wniosku. Dz.U. z 2012, poz. 501.